

A nyelvtanulásról

Mi, magyarok valahogy nehezen tanulunk nyelveket, úgy látszik, nehezebben, mint mások, pedig a nyelvtudás egyre fontosabbá kezd válni megbolydult világunkban. Nemhiába hangoztatják korunk jelentős tisztviselői és széles látókörű személyiségei, hogy minden felnőtt európainak az anyanyelvén kívül legalább még egy másik nyelvben is jártasnak kell lennie ahhoz, hogy boldogulhasson. Mi akadályozza meg ennek a követelménynek a teljesítését? Nyilván részint az, hogy idegenkedünk a más nyelvektől, mert rossz az emlékező- és alkalmazkodóképességünk, részint az, hogy nem vagyunk még eléggé felnőttek. De talán más oka is van ennek a lemaradásnak

Észjárásunkat beszédünk – ha egyenes, őszinte meg nyílt – és cselekedeteink összhangja híven kifejezi. Viszont természetes, hogy beszédünkben és cselekedeteinkben észjárásunk ugyancsak irányít bennünket. Mivel anyanyelvünk, a magyar nyelv jobbadán egyesítő, összefoglaló jellegű – egységben, egy tömbben látjuk a dolgokat, mint általában a fiatalok, és nem szeretünk pepecselni, bíbelődni, tagolni, elemezgetni dolgokat, jelenségeket, mint a többi környező nép fiai, akiknek a nyelve ehhez az észjáráshoz idomult az idők folyamán. Nem kétséges, hogy az utóbbi alkalmasabb a nyelvtanulásra, mint a mienk. Ezért van az, hogy – néhány kivételtől eltekintve – az a szerb vagy más nemzetiségű, aki történetesen hozánk vetődik, és itt marad, még ha törve is, de hamarosan elkezd beszélni magyarul, nem törődve azazal, hogy helyesen szól-e vagy sem. Ez fordítva igen ritkán fordul elő. Egy magyar ugyanis mindjárt kezdetben hibátlanul szeretne társalogni, és ha így nem tud, akkor inkább hallgat, meg sem kísérli, hogy más nyelven fejezze ki magát. Persze az itteni politikai helyzet is ugyancsak befolyásolja ezt a különbséget magyarok és nem magyarok között. Sajnos azonban nem csak mostani jelenség ez, hiszen másféle politikai körülmények között is hasonló volt a helyzet. Erről könnyen meggyőződhetünk, ha a régebbi magyar irodalmat olvassuk.

Ezenkívül a nyelvtanulásban nem kis akadályt jelent számunkra az is, hogy a magyar nyelv szerkezetileg ugyancsak eltér a legtöbb európai nyelvtől. Ezek az ún. indogermán nyelvcsaládba tartozó nyelvek viszont szerkezetükben hasonlítanak egymásra.

Ezért egy szerbnek, románnak, szlováknak, ha pl. németül, angolul akar megtanulni, elég csak a német, angol szavakat emlékezetébe vésnie, és máris otthon érezheti magát abban az idegen nyelvben, amelyet tanul. Nekik egy korszerű nyelvkönyv, mely nem tartalmaz sem fordítást, sem nyelvi magyarázatot, csak a tanulandó nyelv szövegeit és a hozzájuk kapcsolódó ábrákat, képeket – igen alkalmas a nyelvtanulásra. Nekünk azonban ez a fajta módszer aligha felel meg, vagy legalábbis önmagában nem elég a tanulandó célnyelvnek a mi nyelvünkötől eltérő szerkezete miatt. Nekünk, ha szerb, német, román nyelvtanulásba fogunk, olyan kézikönyv segít, mely a ábrákon, képeken kívül magyar fordítást is tartalmaz – nyelvi magyarázattal kiegészítve. Nemhiába szorgalmazta Ágoston Mihály nyelvész korábban összehasonlító nyelvkönyvek kiadását. Sajnos azonban eddig – tudtommal – ilyen kiadvány nem jelent meg.

Aztán az sem mellékes dolog, hogy mi nem vagyunk kereskedő nép – ahogy Veres Péter írta – munkásnép vagyunk, csak arról szeretünk beszélni, amit fontosnak tartunk, és nem szokásunk a locsogás. Megfigyelhető, hogyha – nyilvános helyen vagy másutt, ahol többen összejönnek – nagyhangú beszédet hallunk, ott rendszerint nem magyarok a hangoskodók. Mi ugyanis tudunk csöndben lenni, mások viszont, úgy látszik, nem tudnak vagy nem akarnak szokásuknak megfelelően. Erre a rosszmájúak és a magyarelles beállítottságúak azt mondhatják, hogy lám a csöndesség az öregek és a betegek sajátja, a hangoskodás pedig az egészségeseké és a fiatalságé. Ez jobbra igaz ugyan, most mégis tévednek, itt ugyanis nem erről van szó, hanem észjárásról, ízlésről, szokásról és erkölcsről, olyasmiről tehát, ami aligha tévesztendő össze az életkorral és az egészségi állapottal. Nyilvánvaló, hogy aki anyanyelvét keveset használja, az egy másik nyelven is nehezen szólal meg.

Kilencven évvel ezelőtt az itteni magyarság értelmiségének a java részét elveszítette, azoknak ugyanis, akik leginkább ragaszkodtak anyanyelvükhöz, vagy nem itt születtek, el kellett hagyniuk otthonukat. Aki viszont itt maradt – főleg bánáti meg dél-bácskai, s letette a kötelező nyelvvizsgát és hűségnyilatkozatot írt alá, ha állami szolgálatban akart maradni, állását megtarthatta ugyan, de csak kiegészítőként és csak ad-

dig, amíg a jövevények bele nem tanultak munkájukba. A magyar iskolákat megszüntették. Így az itteni magyarság értelmiségi utánpótlására alig került sor. Ez az áldatlan helyzet a második világháború után is folytatódott, hiába változtatták meg a társadalmi viszonyokat. Hangzatos jelszavakkal sikerült a magyarság szegényebb és tájékozatlanabb rétegeiből sokakat az új rendszer híveivé tenni. Ezek az alacsony iskolai végzettségű volt uradalmi cselédek, napszámosok, segédmunkások vagy azok családtagjai, utódai mindenre kaphatók voltak, egyesek még arra is, hogy az ún. beszolgáltatáskor tépdessék a magyar gazda bajuszát, ha nem tudta teljesíteni az előírt kötelezettségét. Közülük néhányan vezető tisztségbe kerültek – akár elnöki székbe is –, de ez a tisztség csak névleges volt, csak arra szolgált, hogy az egyenlőség látszatát keltve a rendeleteket egy magyar is aláírja. Az egyik ilyen „tisztviseleőről” mesélték, hogy máshoz sem értett csak íróasztala fiókjainak a tologatásához és húzgálásához, ha netán ügyfele támadt. De ez nem volt nagy baj. Akinek ugyanis akkoriban ügyes-bajos dolga akadt az Odorban (Népbizottságban), az idejében fölmérve a helyzetet – nem hozzá fordult, hanem ahhoz, aki az ügyeket valójában intézte.

Jellemző erre a „forradalmi” korszakra, mely a háborút követően még hosszú évekig tartott, hogy az új hatalom – hangzatos jelszavai ellenére – az oktatást mellékes dologként kezelte. Több helységben aligimnázium nyílt ugyan, melyet hivalkodóan progimnáziumnak neveztek el, de az oktatás legszükségesebb feltételeiről sem gondoskodtak. Nemhiába kedvelt szólam volt akkoriban a „találd föl magad!” kifejezés. Magyar nyelvű tankönyv még jó néhány évvel a háború után is csak egy-kettő jelent meg – azt is oroszról fordították hiányos nyelvismerettel –, és tanítókat meg alig néhány hónapos tanfolyamon diplomát szerzett „pedagógusokat” neveztek ki tanároknak, és irányították a diákok elé majdnem iskolázatlan hatalmasságok megoldhatatlan, teljesíthetetlen feladatok elvégzésére. Köztük olyan tanár is akadt, aki a magyar helyesírást összetévesztette a szerbvel. Ellenőrzés híján munkájukat úgy végezték, ahogy akarták, vagy ahogy tudták. A lényeg a politikai megbízhatóság volt. Ezek pedig hűséges és lelkes híveivé szegődtek az új rendszernek az egyéb tisztviselőkkel együtt. A jobbára üresjáratú oktatást a szabadság érzetét keltő gyakori lyukasórák tették némileg változatosabbá, meg a látványos díszfelvonulások és egyéb hangzatos, mozgalmasságok rendezvények. Minden volt tehát, csak rendes tanítás és tanulás nem. A történelemórát a tanár pl. úgy kezdte, hogy kérdésekkel halmozta el az osztályt, és a jelentkezők közül a kiszemelt diák felelhetett kapásból. Persze így rövid idő alatt sok diák lefelelt. Ez volt a tudásellenőrzés.

A leckét ehhez hasonlóan szintén nagyvonalúan adta föl a tanár: a diákoknak ugyanis utasítása szerint csak a tankönyvben levő terjedelmes szöveg fontosabb mondatait kellett aláhúzniuk, s miután ezt a gépíes nagy munkát hibátlanul elvégezték, az óra további nagyobb részében élvezetes tanári élménybeszámolóra került sor. Sok diák számára feledhetetlen órák voltak ezek kétségtelenül, mert még húsz év múlva is emlegették. Más órákat főleg tollbamondás töltött ki, így számonkérésre alig kerülhetett sor. Ilyenkor aztán szinte mindenki lefelelt – csoportonként sorakozva a dobogó mellett, nehogy süggni lehessen. A magyaróra rendszerint bemelegítő helyesírási gyakorlattal kezdődött. A tanár egy irodalmi szövegből vett mondatot diktált a táblánál várakozó diáknak, ugyanis sorba ment a dolog, és az osztály közös erővel, olykor hangos nevetés kíséretében javította ki a hibákat. Ez az idősebb pedagógus rendkívül nyugodt, de mindig derűs hangnemben beszélt, lassan tagolva a mondatát. A stílus és a verstan alapjait is ismerte. Bár a fogalmazásra nagy gondot fordított, mindez azonban a falusi gyerekek beszédkészségét alig fejlesztette. Szerencsére a matematikát és a biológiát szintén régi vágású pedagógus tanította, aki egykori tankönyveinek és a lexikonoknak az adatait fölhasználva jó eredményt ért el. Érdekes, hogy éppen az államnyelv, a szerb nyelv oktatása volt a legkevésbé hatékony. Ehhez nyilván hozzájárult az is, hogy a szerb tanárok féltékenyül váltották egymást. Az egyik pl. azzal kezdte az óráját, hogy szerb szavakat írt a táblára magyar megfelelőjével együtt. Ezek a szavak abból a rövid szövegből valók voltak, melyet aztán fölolvastott és lefordított. Ezután az óra végéig olvastatta és fordította ezt az olvasókönyvben levő szöveget a diákokkal, szerb olvasókönyvből ugyanis, mely alsós szerb diákok számára készült, minden padba jutott egy-egy példány. A másik tanárnő, úgy látszik, nem ismerte ezt a régi tanítási módszert (de nem is ismerhette, hiszen állítólag nemrégén még bolli eladó volt), mert az óra egy rövidebb szakaszában nyelvtani tudását csillogtatva láthatólag elégedetten és élvezettel rövid szerb mondatokat elemzett a táblán, majd ugyanezt az eljárást elismételtette egy-két jobb diákkal is. Az óra nagyobbik része aztán énekléssel telt el, az állami himnusz és más harci, mozgalmi dalok éneklésével. A diákok az ő ajánlatára díszítették föl az osztályt – mind a négy fal tele volt ragasztva vagy szögezve a faliújság cikkeivel, melyeket tanulók írtak, és plakátszerű jelmondatokkal. Ezek közül a legnagyobb betűs így szólt: ÉP TESTBEN ÉP LÉLEK – persze nemcsak magyarul, hanem szerbül is. A következő szerb tanár már higgadtan fogott hozzá a nagy feladathoz különválasztva a nyelvtanórát az olvasmányórától. De úgy látszik, a magyar nyelvtannal nem volt egészen tisztában, szerbül végezte

ugyanis a tanítóképzőt, mert egy szót sem szőtt arról, hogy a szerb nyelvhasználatban milyen fontos szerepe van a szenvedő igealakoknak – eltérően a magyartól. Mindamellett az igeragozásra nagy gondot fordított, és a névmások használatát is gyakoroltatta. Olvasmányórán leiratott egy szerb szöveget, majd elmondta ennek a tartalmát. A szorgalmasabb diákok aztán szó szerint megtanulták ezt a szöveget, és hibátlanul tudtak felelni, vagy dolgozatot írni. Szerb beszédgyakorlatokra azonban nem futotta az időből, és így nem csoda, hogy a gyerekek még a legegyszerűbb társalgási formákat sem sajátították el, és aki otthonról nem hozott magával némi szerb nyelvtudást – ilyen akadt egy-kettő az osztályban –, az a vasúti pénztárnál még jegyet sem tudott váltani. Akkoriban ugyanis a fontosabb helyeken levő tisztviselők nem igen tudtak magyarul.

Az algimnázium elvégzése után a jobb tanulók városi középiskolába iratkoztak, mert erre buzdították őket tanáraik. Az osztály legjobb tanulója, egy tanyai földműves családból származó, testileg is a legfejlettebb fiú gépészeti szakiskolába iratkozott, ahol szerb nyelven folyt az oktatás. Nos ez a fiú elbukott, és ismételnie kellett az első osztályt. Úgy látszik, még a bentlakásos, internátusi elhelyezés és a szerb magorvát diáktársakkal való folyamatos társalgás, barátkozás sem segített a nyelvi akadály leküzdésében. Üggyel-bajjal azért elvégezte a szakiskolát, és kívánsága szerint valahol Dél-Szerbiában kapott állást, szerb feleséget szerezve magának. Néhány év múlva már külsejében is úgy megváltozott, és olyan szerbes kiejtéssel, hangsúlyozással beszélt magyarul, hogy egykori magyar diáktársai alig ismertek rá.

Rajta kívül még hárman mentek középiskolába, de már gimnáziumba, mely magyar nyelvű volt ugyan, de az ő helyzetük sem alakult sokkal jobban az előbb említett társukénál. Közülük ugyanis már az első éven csak egy jutott túl, a másik kettőt ismétlésre utalták, mert itt nem úgy osztályoztak, mint az algimnáziumban, ahol mindenkit átengedtek – akár tudott, akár nem. Főleg a szerb nyelvtudással volt baj. A szerb órán délszláv irodalomtörténetet tanítottak szigorúan ragaszkodván a tantervhez, melyet távol a kisebbségi iskoláktól és a valós nyelvi helyzet ismeretétől olyan szerb pedagógusok állítottak össze, akik nyilván jogosan föltételezték, hogy a középiskolában nyelvi probléma már nincsen. Mindez ahhoz vezetett, hogy a magyar diákok javarészt alig tudták nyomon követni a tananyagot, nem hogy felelni tudtak volna, és néhányan már menet közben kimaradtak az iskolából. A magyar osztályok létszáma egy-két év múlva a felére apadt. Érdekes, hogy ez a riasztó lemorzsolódás senkinek sem keltette föl az érdeklődését, vagy legalábbis nyilvánosan nem szólt róla senki, bár valószínűleg nem is szólhatott a nagy összeborulás időszakában. A meg-

maradt magyar diákok továbbra is jegyzeteltek óráról órára tankönyv híján, és dolgozatjavításkor elszörnyedve nézhették az osztályzatot és a rendre aláhúzott szavakat, sőt mondatokat. Persze azért nagy szorgalommal, még hiányos szerb nyelvtudás birtokában is, a többségük leérettségizett valahogy, mert a szerb nem volt érettségi tantárgy. Ezek után természetesen dolog, hogy az egyetemre, főiskolába iratkozó magyarok egy részét újabb megpróbáltatás várta. Emberfölötti szorgalommal, magolással úgyahogy mégiscsak diplomát szerzett az, aki végig kitartott. (Ezeknek a lelki sérüléseiről érdemes volna tanulmányt írni). Belőlük igazi vezető aligha válhatott, így az itteni magyarság nem sok hasznukat vette. De a többségük nem is pályázott vezető tisztségre, és a terepet átengedte másoknak, gyakran olyanoknak is, akik képesítésük, tudásuk és rátermettségük alapján nem oda valók voltak: a törtetőknél, a megalkuvóknál, a szolgálalkúknál. Folyamatossá vált tehát az a gyakorlat, mely a háborút követő éveket jellemezte: a kontraszelekció és ennek megnyilvánulásaként a látványosság, a hangzatosság, az álsiker.

Nem csoda, hogy a változások az itteni magyarságot – ki tudja, hányadszor már – készületlenül érték, és sokan a régebbi állapotokat jobbnak tartották az újnál, mely semmi jót nem hozott a számukra, csak elszegényedést. Az emberi viszonylatok pedig maradtak a régiek.

Vannak, akik azt ajánlják, hogy egy másik nyelv tanulásához érdemes minél korábban hozzákezdeni – lehetőleg már az óvodában, a kisgyerekek ugyanis tanulékonyabbak, mint a felnőttek. Ez a javaslat azonban amennyire igaz, legalább annyira káros is, mert bevezetése az anyanyelv rovására történik. Márpedig az anyanyelv több magánál a nyelvénél. Vajda Gábor írta: „Teljes értékű emberekké csak magyarokként válhatunk”. „Öntudatos magyarokként a szerb nyelvet is magabiztosabban sajátíthatjuk el és használhatjuk a szükségleteink szerint”. És nem mások szükségletei szerint – tehetjük hozzá, hogy érthetőbbé, világosabbá váljon a gondolat. Márpedig abban, hogy valaki öntudatos magyar-e, az anyanyelvnek igen fontos a szerepe.

Kilencven éve, mióta környezetünkben az államnyelv nem a magyar, nem hogy a szerb nyelv tanításának és tanulásának az ügyét nem mozdítottuk előre, hanem még anyanyelvünket is elhanyagoltuk (vagy elhanyagoltatták velünk), és sajnos igaz, itt még fokozottabban igaz, amit Ágoston Mihály állít, hogy egyre gyakrabban tapasztalhatjuk anyanyelvünk helyzetének bizonyos mértékű degradálódását és degradálását. Vajda Gábor szerkesztőként pl. amiatt méltatlankodott, hogy a hozzá érkező kéziratokban számtalan kifogásolható nyelvi hibát talál, és hogy ez az anyanyelvhez való felelőtlen hozzáállás még a neves írói köröket sem kerüli el. Nem véletlen tehát, hogy

az államnyelv elsajátítása is akadozik, hiszen aki anyanyelvét csak konyhanyelvi szinten tudja használni, az valószínűleg egy másik nyelvben is csak ilyen szintű jártasságra tehet szert. Egy másik nyelv elsajátításához ezért van szükség jó anyanyelvismeretre. Ugyanakkor – érdekes módon – egy másik nyelv ismerete elősegíti az anyanyelv magabiztosabb, tudatosabb használatát. Ez a kölcsönhatás a két nyelv között nyilvánvaló. Azok viszont, akik lényegében anyanyelvet váltottak, azaz a beolvadás útját választották, nem tekinthetők öntudatos magyaroknak, mert nem is azok, de szerbeknek sem jók, hiába igyekeznek a szerb nyelvet minél jobban elsajátítani – tehát felemás emberek, és lépten-nyomon tapasztalhatják, hogy egyszerre két nyeregben, két széken ülni lehetetlen.

Vajda Gábor megfigyelése pontos volt: "A lelkület formálásában sokat számít, hogy melyik a domináns nyelv az utcán, az üzletben és a különféle összejöveteleken." De nemcsak a lelkület formálásában, hanem a hangulatteremtésben is. Márpedig a hangulat jelentősen befolyásolja az emberek közérzetét. Hangosan vitatkozó, nótázó, csoportosuló magyarokkal szinte sehol sem találkozhatunk manapság. Természetesen az államhatalom képviselői és más hívei arra törekszenek, hogy az uralkodó nyelv mindenütt, ahol csak lehetséges, az állam nyelve legyen. Nyilvánvaló, hogy ezt a célt szolgálta az a lázas kampány, mely a múlt század hatvanas éveit jellemezte, amikor szinte kötelezővé vált a különféle nyelvű közösségek, iskolák és más intézmények, üzemek, szolgáltatások stb. összevonása – úgymond – az ésszerűség jegyében. Természetesen ez az intézkedés jól átgondolt tudatosságra vall. Az összevonást ugyanis ott szorgalmazták leginkább, ahol az államnyelvű közösség más nyelvűekkel élt együtt (és még inkább, ha kisebbségben volt). Ez az irányzat még a társadalom legkisebb egységét, a családot sem kerülte el, hiszen attól kezdve váltak egyre gyakoribbá a vegyes házasságok – nyilván nem véletlenül. Az államhatalmi szervek intézkedéseit nemigen befolyásolhatjuk, de valamit mégiscsak tehetünk. Ennek a sikere pedig, azt hiszem, elsősorban attól függ, elsajátítjuk-e jól az államnyelvet anélkül, hogy lemondanánk az anyanyelvünkről, vagy hogy ez az anyanyelvünk kárára történne. Így ugyanis magabiztosabban vehetnénk részt a közéletben és a közügyek intézésében. Eddig sajnos az a tapasztalat, hogy aki az államnyelvet jól ismeri, az a többségi nemzethez húz, és nemzetársaival alig törődik, sőt olykor hajlamos magyarellenes tettekre is. Ennek a hatékony ellenszere csak az lehet, ha megszüntetjük azoknak a keveseknek a kiváltságos helyzetét, akik jól tudnak szerbül azzal, hogyha mind többen elsajátítják az itteni magyarok közül az államnyelvet. Így ugyanis megszűnne a kiváltságos hely-

zet, és remélhetőleg a magyarellenesség is csökkenne.

Érdeemes elgondolkodni azon, amit Ágoston Mihály az anyanyelvről mond, mert az talán segíthetné a szerb nyelv elsajátítását is: "A család maradandó és pótolhatatlan anyanyelv-alapozást végez akkor is, ha szülők csak valamelyik tájnyelvet ismerik, hiszen éppen a tájnyelvek képezték és képezik az alapját a viszonylag egységes köznyelvnek." Az iskola szerepéről viszont már csak feltételes módban beszél: "Az új nemzedékben pl. a közgondolkodás egyik legfontosabb mozaikkockáját, a szolidaritás fogalmát és érzését – családi környezet és szülői nevelés híján – gyakran csupán az iskola alakíthatná ki. Az az intézmény erre egyedül aligha lehet képes." Tehát ha a család maradandó és pótolhatatlan anyanyelv-alapozást végez, akkor talán egy másik nyelv alapozását is el tudná végezni anélkül, hogy ez az anyanyelv rovására történne. Érdekes, hogy ezt egyes etnikai csoportok ösztönösen érzik évszázadok óta, és hatékonyan alkalmazzák, hiszen a szülők gyerekeiket, a gyerekek pedig egymást tanítják egy másik nyelvre, és iskola nélkül is jó eredményt érnek el, miközben egymás közt főleg anyanyelvükön beszélnek, ragaszkodva nemzetiségükhöz. Ez az eljárás jóval hatékonyabbnak látszik a barátkozás nyújtotta lehetőségnél, és ugyanakkor emberségesebb is, mert kevésbé segíti elő a beolvadást. Igaz ugyan, hogy sok magyar szülő maga sem tud szerbül, mégis segíthetné a nyelvtanulást. Ez lehetetlen, mondhatná valaki. Pedig igenis lehetséges korunk technikai vívmányainak köszönhetően – elsősorban a tévének, amely ma már szinte minden családi otthonban megtalálható, hogyha a tévé szerb nyelvtanfolyamot indítana. Hiszem, hogy sok magyar család, sok szülő és más felnőtt is szívesen követné az ilyenfajta látványos, mozgalmas, hangulatos, életszerű tanfolyam adásait. Ez csak fokozná a gyerekek tanulási kedvét anélkül, hogy az anyanyelvük kárára történne, az uralkodó nyelv ugyanis a családon belül mindvégig az anyanyelvük maradna. Aztán az sem mellékes dolog, hogy az otthoni megszokott környezet az ismétlésre, utánzásra szinte korlátlan lehetőséget nyújt, mely a fölszabadult beszéd egyik fontos föltétele. Hiszen gondoljuk csak el, a kisgyerek anyanyelvét is úgy tanulja, hogy ismétli, sokszor ismétli azt, amit szüleitől vagy másoktól hall, így vési emlékezetébe a szavakat, beszédfordulatokat. Ez a tévéorozat, melyet akár többször is ismételhethetnének, sokféle helyszínt, élethelyzetet képes volna bemutatni, és ez az életszerűség is nyilván hozzájárulna ahhoz, hogy a megfigyeltet, hallottakat összekapcsolja és rögzítse a gyerekek tudatában. Tudom, hogy ez a fölvetés nem eredeti, nem újdonság, de akkor is érdemes volna elgondolkodni rajta, és egy új sorozatadást elindítani. Hátha sikeres lesz.

Érdekes jelenségre figyelhetünk föl az utcán. Ha két ismerős: egy magyar és egy szerb összetalálkozik, a beszédet rendszerint a szerb kezdi, mégpedig magyarul. Erre a magyar szerbül válaszol, így viszonzva az udvariasságot, de ha közben magyarra vált, akkor a szerb nyomban szerbül folytatja az eszmecserét. A magyar ekkor kissé zavarba jön, hogyan is szólaljon meg ezután tovább: magyarul-e vagy szerbül. Ez a fonák helyzet, ez a kínos, zagyva és jobbra hibás beszélgetés így folytatódik, amíg az ismerősök el nem válnak egymástól. Azt hiszem, a tévé egy humoros jelenetében ezt jól be lehetne mutatni, és az ellenkezőjét is – az igazi egyenrangúság példjaként, mint megoldást, azaz egy olyan párbeszédet, amelyben mindvégig a szerb csak szerbül, a magyar viszont csak magyarul beszélne, mégpedig hibátlanul, és anélkül, hogy az udvariaskodás látszatát keltenék, és egymás nyelvét rontanák. Ehhez persze az kellene, hogy a magyar tökéletesen értsen szerbül, a szerb pedig magyarul. Reméljük, hogy ebben a kevert nyelvű, jobban mondva: összekevert nyelvű világban, amelyben élünk, egyszer majd eljutunk idáig – a formális egyenlősdi helyett az igazi egyenrangúságig. Ettől sajnos még igen távol vagyunk. Ezzel a tévéjelenettel talán elő lehetne segíteni, hogy az ilyenfajta párbeszéd gyakorlattá váljon a közéletben. A magyar gyerekek ebben a mai demokratikus világunkban így legalább a helyes kiejtést és hangsúlyozást is jobban megfigyelhetnék. Ez az adás ugyanis elsősorban nekik készülne. Mert azért nekik érdemes volna a szerb beszédet is elsajátítani – inkább, mint a szerbeknek a magyart, hiszen ők olyan környezetbe kerülhetnek (Újvidék, Belgrád), ahol erre szükség van, hogy tájékozódhassanak, és megértessék magukat a többségekkel.

Az így fölkészített magyar gyerekek aztán az iskolában, az ötödik osztálytól kezdve, az otthon szerzett alapfokú nyelvtudásukat zökkenőmentesen fejleszthetnék tovább úgy, ahogyan ez az anyanyelv esetében is történik. Előreláthatólag ezzel elkerülhetővé válna az a sajnálatos és gyakori eset, hogy egy szorgalmas és tehetséges jó diák szerb nyelvből gyenge osztályzatot kapjon, s ez kedvét szegje a tanulástól utat nyitva a középszerűeknek, akik baráti, rokoni kapcsolataik révén jobban tudnak nála szerbül. (Közbevetőleg megjegyzendő, hogy ezzel a harmadik nyelv tanulásának az ügye is csak nyerne, hiszen nagyobb megértéssel, nyelvileg tájékozottabban viszonyulnának a diákok hozzá).

Végül hadd fűzzek egy-egy röpke észrevételt néhány nyelvi vonatkozású elképzeléshez. Vajda Gábor nem volt híve a rész megoldásnak: ő mindent szeretett volna elérni, vagy semmit, mégpedig úgy magyarosan, fiatalosan – egyszerre, egycsapással, mint Botond az érckapunál: „Az óvodától az egyete-

mig terjedő iskolarendszerünk kialakításának apró lépésekre hivatkozva történő halogatása alapvetően káros. Amennyiben tehát nem sikerülne megteremtünk oktatásunk öngazgatását, akkor az azt jelentené, hogy a Nemzeti Tanács által kiharcolt vívmányaink kevesebbek a semminél. Azért kevesebbek, mert a teljes és nyilvánvaló hiány mozgósít, teremtésre ösztönöz, megsokszorozza az életerőt, míg a hivalkodó látszat a »maj hónap« turáni – patópáli önnyuगतatásával alatta el a lelkiismeretet, szereli le a cselekvőkészséget”. Oktatásunk átalakítására valóban szükség lenne, mégpedig úgy, hogy ügyeinket mi magunk intézhessük: mi állíthassuk össze a tanterveket, a szerb nyelv és irodalom oktatásának a tantervével együtt, és arra is, hogy a magyar diákok számára magyar szerzők állítsák össze a tankönyveket, beleértve a szerb olvasó- és nyelvkönyvet is, mégpedig ne mások szükségletei, elvárásai szerint, hanem a mi szükségleteinknek megfelelően. Ehhez mindössze arra van szükség, hogy fölöslegessé váljon a fölöttünk való gyámkodás, miután felnőtté váltunk. Lépten-nyomon tapasztalhatjuk, hogy igazi felnőtt csak az lehet, aki anyanyelvét magabiztosan, kifejezően és könnyedén használni tudja, valamint ha egy másik nyelvet is jól ért és beszél. Ehhez hosszú út vezet ugyan, de azt hiszem a természetes fejlődés útja ez, melyet senkinek sem volna szabad akadályoznia.

Ágoston Mihály a másik nyelvről így beszél: „A maga fejlődése és fönmaradása érdekében egy-egy nyelvi közösség általában kommunikálni törekszik több más közösséggel is, ehhez a kommunikáláshoz azonban jobbra közvetítő nyelvre van szüksége.” Szűkebb környezetünkben ez a közvetítő nyelv a szerb. „Ugyanakkor ugyanezeknek elsődlegesen állna érdekében átfogóan elsajátítani anyanyelvüket, szakszerűen fejleszteni, hogy általa képessé válhassanak anyanyelvi lemaradásuk behozására vagy elkerülésére, valamint hogy elháríthassák más közösségek lesben álló nyelvi, gazdasági és politikai hegemonizmusát.” Tehát nem az a megoldás, hogy a magyar gyerekek szerb óvodába és iskolába járjanak az államnyelv elsajátítása végett, ez ugyanis gyakran a beolvadáshoz vezet, mely – tudjuk – azzal jár, hogy a beolvadók felemás emberekké válnak, és nem teljes emberekké, azaz felnőttekké. Ez pedig senkinek sem lehet az érdeke. A más közösségek lesben álló nyelvi, gazdasági és politikai hegemonizmusáról pedig éppen elég tapasztalatot szerezhettünk az elmúlt kilencven év alatt.

„A tehetség gondozó gimnáziumok, az új kultúrházak, a magyar helységnevek stb. csak abban az esetben jelenthetnek igazi értéket, ha hozzájuk – mint szükséges formásokhoz – hiteles tartalom is társul. Ez a tartalom a megteremtendő magyar oktatási rendszerben nevelődő ifjúságnak a fölszabadult közérzete, belátásból épülő humanizmusa, tehetségének

megfelelő értékalkotó készsége, európai példamutatásának megfelelő önfegyelme.” (Vajda Gábor) Példamutatás? A kiskorúsított és gyámság alá helyezett, vagy éppen hogy csak fölszabadult közérzetű itteni magyar mutasson vagy mutat majd példát azoknak, akik gyámkodtak, gyámkodnak fölötté? Badarság! Hiszen a magyarok eddig csak arra mutattak példát, hogyan kell a szakadatlan pusztulás, önfeledás útján botorkálni. Senki sem bolond, hogy azt az utat válassza, mely a szakadékhoz vezet, inkább okosan messze elkerüli.

„A nem szerb anyanyelvű lakosságnak természetes joga, hogy az államnyelv ismeretének teljes vagy részleges hiány(osság)a folytán semminemű kár vagy hátrány ne érje, azaz hogy a vele hivatalból érintkező szerv alkalmazottai legyenek kötelezve a községben használatos nyelvek használatára.” (Szloboda János) Szép, szép. Tegyük föl, hogy mindez valósággá válik minden intézményben, hivatalban. Csakhogy a közelet másból is áll, nemcsak hivatalnokokból. Szloboda János ezt is leírta: „Az államnyelv megtanulása nem az a varázspálca, mely egy suhintásra utat nyit a kisebbségi állampolgárnak az érvényesülés felé. Mi nem szabad akarattunkból kéredzkedtünk be egy idegen nyelvű országba, hanem annak idején ez az állam (a Monarchia többi utódállamával együtt) nemzetközi kötelezettséget vállalt azért, hogy a kisebbségek nem fognak hátrányos helyzetbe kerülni az államnyelv hiányos ismerete miatt.” Igen, csak ez a kötelezettségvállalás formáságnak számított akkor is. Az akkori győztes nagyhatalmak – elsősorban Franciaország és Anglia – a kötelezettséget csak a saját lelkiismeretük megnyugtatóására iktatták a békeszerződésbe, ugyanakkor példát mutattak szövetségeseiknek, a Monarchia utódállamainak, hogyan kell a kisebbségi, nemzetiségi ügyeket kezelni. Ezért maradtak hatástalanok a Népszövetség illetékes bizottságaihoz intézett és dokumentált kisebbségi panaszok. A helyzet azóta sem változott lényegesen. Az Európai Unió illetékes bizottságai ugyanis ma sem kezelik másként a kisebbségi, nemzetiségi panaszokat. Jól tudják ezt ma is az utódállamok képviselői.

Bizony jó volna egyszerre mindent elintézni, elérni, de ez csak a mesében van így, a vágyak birodalmában. Bármit is elérni, de kivált egy másik nyelvet megtanulni csak fokozatosan, a feladatokat a részre bontva, lépésről lépésre haladva, kitartóan, utánzással, sok gyakorlással, ismétléssel lehet. Másképpen aligha.

A korszerű nyelvoktatás hatékonyabbá teheti, meggyorsíthatja ugyan a nyelvtanulást, de ha a szerb nyelvtudás nálunk általánossá válna is, hátra marad még egy fontos föltétel, fontos kérdés: lesz-e elég gyerek a családokban, az óvodában és az iskolában, lesz-e elég magyar gyerek, hiszen gyerekek

nélkül hiábavaló minden erőfeszítés, okoskodás és igyekezet.

Helyes, hogy díjat osztunk a kiemelkedő minőségi munkáért, de egyszer már ideje lenne a mennyiséget, azaz a mennyiségért való munkálkodást is díjazni, amíg nem késő. Ezért üdvözlendőnek és díjra jogosultnak tartom azt a lelkes négygyermekes péterrévi családanyát is, aki megalakította a Bölcső Nagycsaládosok Egyesületét és minden hasonló kezdeményezést, mely áldozatos munkálkodással és sikerrel jár. A nagycsaládosokat egyes országos jellegű szervezetek a községi önkormányzati jellegűekkel együtt támogatják ugyan, de ezek a szervezetek éppen egyetemességüknél fogva nem képesek célzottan segíteni ott, ahol erre igazán szükség lenne. Erre csak magánkezdeményezés alkalmas önálló civil szervezetekkel karöltve. Beszéljünk nyíltan! Ott, abban a közösségben kell, azokat a családokat kell segíteni, ahol a legnagyobb a hiány gyerekekben – függetlenül a keresettől, vagyoni állapottól, tanulmányi eredménytől. Ezek pedig szemlátomást a magyar családok számadatokkal is alátámaszthatóan, hiszen mi fogyunk, mások viszont kevésbé, vagy éppenséggel gyarapodnak. Hogy még világosabb legyen a dolog: az igen kevés számú magyar nagycsaládosoknak a megsegítéséről van szó – a vészes létszámcsökkenés megállítása érdekében. Ez a célzatos támogatás helyes és igazságos, tehát bármiféle ellenvéleménnyel szemben megállja a helyét. Ahogy egy jó, egészséges család összetart anélkül, hogy másokkal veszekedne, másoknak bajt okozna, úgyszintén egy etnikai, nemzetiségi közösség is összetart, és segíti egymást, ha egészséges lelkületű. Ezzel a közösség minden tagja önmagának is segít. Ha viszont beteg lelkületű egy közösség, akkor nem tart össze, sőt a széthúzás jellemző rá. Ezt a közösséget ugyanis sokan cserbenhagyják, és igyekeznek oda kötődni, csapódni, ahol nagyobb az összetartás, tehát az erő is nagyobb.

A három-, négy- vagy ötgyermekes nagycsalád erős vár, mely biztonságot nyújt minden egyes tagjának: gyerekeknek, szülőnek egyaránt. Ahol többen vannak, ott megnő a bizalom a jövő iránt, s ezzel együtt ugyanakkor a derű és a beszédkedv is, hiszen a szólásra való készítés megsokszorozódik, tehát ott egy másik nyelv elsajátítására is nagyobb a lehetőség, mint ahol a kis létszám miatt szorongásban, félelemben, aggodalomban élnek. Ezt az állítást környezetünk számos példája igazolja. Előfordulhat ugyan, hogy valaki kivételesen sok nyelvet megtanul egyedül is, sőt elmélyed egyes nyelvek tanulmányozásában, és tudományos munkásságot folytat, ám döreség a kivételes eseteket általánosítani, mert a nagy többség számára ez az út járhatatlan. Márpedig a sokaság, a mennyiség ebben a mai demokratikus világunkban legalább van olyan fontos, mint a minőség, az igényesség.